

Naisten tunnemaaisema sodassa ja sen jälkeen

1. dia: Esityksen nimi

2. dia: Dispositio

3. Dia. Pappi kuoleman enkelinä ja odotuksen tuska

Joten ensimmäiseksi, mikä oli suomalaisten naisten rooli sodassa. Mitä he tekivät, istuivatko he kotona odottamassa, milloin se pappi koputtaa ovelle ja kertoo huonot uutiset tai postinkantaja tuo kenttäpostia läheisiltä. Toki he tekivät sitäkin. Mutta tavallaan onneksi naiset sekä kotirintamalla että rintamalla olivat liian kiireisiä pyöritelläkseen käsiään ja vain odottamaan. Näin moni nainen on todennut muistelmissaan – että työ oli hyvä asia, koska se piti kiinni elämässä eikä ehditty vaipua epätoivoon. Naisten onni oli se, että vaikka maailma kaatui ympärillä, lapset oli ruokittava ja arki oli hoidettava.

Dia 4: Naiset elämän säilyttäjinä ja ylläpitäjinä

Lyhyesti sanoen: suomalaiset naiset leipoivat leivät, joita miehet rintamalla söivät ja tekivät ne välttämättömät vaatteet, joita miehet rintamalla käyttivät. Itse asiassa miesten henki suorastaan riippui naisten käsityötaidoista, tarvittiin lumipukuja, villasukkia ja villaisia ampumasormikkaita, joita ilman miehet joko tulleet ammutuiksi tai paleltuneet hengiltä. Siihen aikaan tällaisella käsityötaidottomalla naisella kuin minä, ei olisi tehnyt yhtään mitään. Tähän työhön valjastettiin myös lapset. Neulominen ei ollut mitään kodikasta harrastustoimintaa, hyggeilyä, vaan elämälle välttämätön taito. (Kerro Lauri Viidasta – hävitti käsineensä talvisodan hirmupakkasissa ja joutui olemaan 2 viikkoa ilman niitä ja se oli hänen kamalin muistonsa sodasta)

5.Dia: Naiset pitävät rintaman leivässä ja lämpimänä

Naiset pitivät huolta lapsista ja eläimistä, tekivät miestenkin työt, koska miehet eivät ehtineet maata viljelemään tai ratikoita kускаamaan, he tekivät ammukset, joita ilman miehet eivät olisi voineet sotimaan ja kulkivat puupohjaisissa paperikengissä, jotka eivät kauaa kestäneet, koska saapasnahkat

tulivat miehelle parempaan tarpeeseen. Jos naiset eivät sitä aiemmin osanneet, viimeistään sota-aikana ja sen jälkeen he oppivat niin sanotusti multitaskaamaan, sanonta ”vie mennessäs, tuo tullessas” oli naisten arkea ja sen avulla pyöritettiin kotirintamaa.

Dia 6. Naiset oppivat uhrautumaan ja multitaskaamaan

Lääkintätehtävissä olleet naiset myös pitelivät kuolevia, äitiään huutavia miehiä kädestä toimien äidin korvikkeena. Ja viimeisimpänä he hoitivat kaatuneet sankarit arkkuihin, pitivät hyvää huolta heidän ruumiistaan sillä arvokkuudella, joka kuului näille pojille, koristivat heidän ruumiinsa kukkasin ja havuin. He pitivät huolen siitä, että nämä miehet pääsivät kotiseudulleen sankarihautaan makaamaan.

Dia 7. Naiset äidin korvikkeina ja tuonilmaisiin lähettäjinä

Kaikilla suomalaisilla naisilla oli sota-aikana työvelvollisuus. Ja tämä velvollisuus oli erityisen raskas toteuttaa, jos kotona oli lisäksi pieniä lapsia.

Päivähoitojärjestelmää ei ollut olemassa ja naisten palkka ei riittänyt lastenhoitajan palkkaamiseen. Tästäkin syystä moni nainen päätyi ratkaisuun lähettää lapsensa sotalapseksi Ruotsiin tai muihin Pohjoismaihin. Monet isät rintamalla vastustivat ajatusta, mutta heillä ei ollut käsitystä kuinka hankalaa arjen järjestäminen oli kotirintamalla. Oli haljua jättää pienet lapset yksin kotiin, kun pommituksenkin vaara oli koko ajan olemassa. Kaikkein kivuliainta äideille oli ehkä kuitenkin lasten nälkä ja siksikin Ruotsin ruokavarat houkuttivat. Ja tästäkin naisia sodan jälkeen syyllistettiin, että he lähettivät lapsensa sotalapsiksi, mikä oli varsin epäoikeudenmukaista, koska heillä oli vaihtoehdot vähissä.

Dia 8. Ruotsin houkutus ja ”yksinhoitajan” elämä

Naisten piti pitää huolta siitä, että miehet saivat rauhassa keskittyä sotimaan. Naisten osa sodan aikana oli pitää yllä optimistista mielialaa. Ideana oli se, että naiset eivät saaneet rasittaa rintamalla olevia miehiä omilla huolillaan ja siten kenties vaikuttaa kielteisesti miesten taistelumotivaatioon. On myös syytä muistaa se, että siinä missä miehillä oli asemasodan aikaan runsaasti loppoaikaa, naisten työt eivät suinkaan kotirintamalla vähentyneet. Moni nainen kirjoittikin rintamalle kirjeitä illalla viimeisillä voimillaan.

Dia 9: Isänmaallinen nainen ei valita

Isänmaallinen nainen piti siis huonot asiat omana tietonaan ja ilahdutti miestänsä valoisilla kirjeillä. Pelkona oli, että jopa sensuuri saattoi puuttua asiaan, jos naiset rasittivat miehiään liikaa kirjeissä ikävillä asioilla. Samaten myös miesten kirjeiden tuli olla sävyltään positiivisia, jotta kotirintamalla ei huolestuttaisi. Naiset ja heidän kestävyytensä katsottiin edustavan kansakunnan moraalista selkärankaa. Jos naiset eivät kestäneet, ajateltiin että miehet olisivat silloin menettää taistelutahtonsa ja sortuisivat toivottomuuteen. Hyvän isänmaallisen naisen velvollisuutena oli pitää huolta miesten kestäkyvystä. Naisten tehtävä oli sanoin ja teoin kehottaa miehiä sotimaan ja rohkaisemaan heitä taistelussa. Pelättiin, että jos kotirintamalla tapahtuu jotain pahaa, miehet menevät paniikkiin, karkaavat ja pyrkivät kotiinsa.

Dia:10 Naiset kodinhengettärinä

Naisten rooli oli luoda ympärilleen turvallisuuden tunnetta ja säilyttää kestäkykynsä, vaikka maailma heidän ympärillään oli hajoamispisteessä. He yrittivät säilyttää elämää ja synnyttää uutta. Naisten rooli oli tavallaan konservatiivinen, säilyttävä. He yrittivät säilyttää kotoisen tunnelman, vaikka ikkunoissa olikin pahvit. Tai he tekivät kodin, vaikka perunakellarista mikäli oli pakko. He pitivät yllä tavanomaisia rutiineja ja yrittivät tehdä ympäristönsä kauniiksi sekä rintamalla että kotirintamalla – miehiä varten.

Dia 11. Nainen taikoo ympärilleen kaunista kodikkuutta

He tekivät lottakanttiin verhot ja pöytäliinat, vaikka paperista vain luodakseen kotiaan ikävöiville miehille illuusion kodikkuudesta. Ja miehet todella osasivat arvostaa tällaista kodinomaista kauneutta ja tulivat kanttiinin paitsi katselemaan naisia, myös nauttimaan sen tunnelmasta.

Sota-aikana naiset oppivat luoviksi sekä käsitöiden että muun kauneuden harjoittajina. Sota-aika ei myöskään tarkoittanut sitä, että naisellinen turhamaisuus olisi loppunut. Naiset haaveilivat kauniista vaatteista ja oppivat luomaan niitä lähes tyhjistä, kääntämällä vanhan takin nurinpäin ja näin siitä tuli lähes kuin uusi. Leninkejä ommeltiin verhoista, tämä oli kuin suomalaisten oma versio Tuulen viemää elokuvasta.

Dia 12: Turhamaisuus ei ole turhaa edes sodassa

Koska lotilta oli meikkaaminen kielletty, joten he panostivat todella hiusten laittamiseen. Kaikesta huolimatta he halusivat näyttää kauniilta tarjoillessaan miehille kahvia. Luoviksi naiset oppivat myös keittiössä, kun herkkuja piti taikoa lähes tyhjästä. Useissa muistelmissa mainitaan siitä, millainen juhla oli, kun jostain saatiin käyttöön yksikin kananmuna, se oli suorastaan aarre. Yleensä silloin pistettiin pystyyn välittömästi lettukestit. Letut symboloivatkin sota-ajan ihmisille lähes suurinta mahdollista onnea, herkuttelua, yhdessäoloa ja muistoa rauhanajasta.

Dia 13: Luovuus, kekseliäisyys ja jatkuva makeannälkä

Naiset olivat myös valmiita luopumaan omista ruoka-annoksistaan miesten syötäväksi lomalla tai sitten lapsille lisäravinnoksi. Lasten nälkä kosketti naisia enemmän kuin oma. Se lienee äitiyden ikiaikainen laki. Erityisesti kaupungeissa naisten aika meni myös alituisen ruokajonossa seisomiseen. Pelkkä äidin läsnäolo rauhoitti lapset pommituksissa. Äidin tehtävä oli omalla rauhallisella läsnäolollaan pitää lapset rauhallisina. Äidillä ei ollut varaa ryhtyä hysteeriseksi. Ja jos ryhtyi, se saattoi olla lapsen kamalin sotamuisto. Lapset käytännössä kestävät lähes mitä vain, kun lähellä on turvallinen ja rauhallinen aikuinen hoivaaja. Usein lapsista isän kuolemaa hirvittävämpää saattoi olla äidin suru.

Ja kaiken tämän he tekivät ilolla ja kiitollisuudella siitä, että miehet puolustivat juuri heitä ja lapsia rintamalla oman henkensä uhalla. Jokaiselle oli tärkeää tehdä oma osuutensa Suomen sotaponnisteluissa ja tehdä se valittamatta ja ilolla. Sanoisinkin, että hyvin oleellista on ymmärtää se, että naiset tunsivat jopa syyllisyyttä siitä, että he pääsivät ikään kuin ”helpommalla” kotirintamalla. Ja tämä kiitollisuus ja syyllisyys jatkui vielä sodan jälkeenkin, mutta siihen palaamme myöhemmin.

Dia 14: Kiitollisuus, velvollisuus ja syyllisyys takaraivossa

On myös tärkeä ymmärtää, että lähes jokainen nainen olisi mieluummin lähtenyt lotta- tai muihin tehtäviin rintamalle kuin pysytellyt kotirintamalla. Moni kotirintaman nainen oli jopa kateellinen niille, jotka pääsivät sinne itse pääkallopaikalle. Koska siellä naisilla oli sentään mahdollisuus tavata oman ikäisiään miehiä, toisin kuin kotona. Ja rintamalla huomattiin pian, että lähes kaikki lotat olisivat halunneet päästä kanttiinitehtäviin, sillä siellä niitä miehiä

tapasi. Ruoan laittaminen tai siivoaminen ei ollut läheskään yhtä houkuttelevaa työtä monien lotiksi tulleiden mielestä.

Dia15: Nuoret ovat nuoria sodassakin

Ja nyt haluan sanoa tämän hyvin painokkaasti: Se että lottia kiinnosti nuoret miehet, ei suinkaan tehnyt heistä ”lutkia” vaan ihan tavallisia, terveitä nuoria naisia! Ja sekin on syytä muistaa, että yleisesti ottaen sen ajan seurustelu oli varsin siveää, kävelyä ja yhdessä kalastelua. Vaikka toki osa ihmisistä eli sota-aikaan seksuaalisesti osin kuin viimeistä päivää, eli naiset kokivat, että oli parempi ”antaa” kuin katua kieltäytymistään, mikäli mies palaisikin seuraavan kerran kotiin arkussa.

Sota-aikana Suomi oli yksi suuri Tinder kirjeenvaihdon muodossa. Puheenaiheen keksiminen oli vaikeaa ja välillä lähestyttiin naisia liiankin suorasukaisesti seksuaaliväritteisillä viesteillä. Käyttäytyttiin siten kuin ei ikinä olisi kasvokkain kehdattu käyttäytyä. Myös huijaamisen tavat olivat hyvin samantyyppisiä kuin nykyään Tinderissä. Joku toinen saattoi kirjoittaa kirjeet kaverin puolesta, jos mies ei itse kokenut osaavansa kirjoittaa. Usein valokuvat olivat vääriä, joko kaverin kuvia tai ne oli leikattu lehdistä. Kirjeenvaihto olikin rintamalla lähes ainoa tapa tutustua vastakkaiseen sukupuoleen. Tinderin tapaan valehdeltiin omista ruumiillisista ominaisuuksista ja jopa sotilasarvosta. Ei niin vakavista kirjeenvaihtosuhteista, joita miehillä oli toisinaan useita, tehtiin koko joukkueen ilon aihe. Naisten vastauskirjeitä luettiin ääneen yhdessä ja niille naureskeltiin. Innokkaimmat kirjeen kirjoittajat monistivat saman kirjeen useammille naisille kalkkeerauspaperin avulla. Miehillä oli asemasodan aikana runsaasti enemmän aikaa kirjoittaa kirjeitä kuin kotirintamalla ruoanhankintaan ja kotitöihin keskittyvillä naisilla. Sota ikään kuin vääristi työnjaon miesten hyväksi, koska miehet joutuivat asemasodassa lähinnä odottelemaan ja tylsistymäänkin. Naisten kotirintamatyö sen sijaan ei loppunut asemasodankaan aikana.

Dia 16. Kirjesota

Yksi syy miesten halukkuuteen pitää mahdollisimman monta kirjeheilaa johtui siitä, että kaikki odottivat kovin saavansa ruokapaketteja kotirintamalta. Maalaistytöjen suosio kirjeenvaihtoheiloina oli suurempi kuin kaupunkilaisten. Kirjekavereilta

pyydettiin siiankylkeä, tupakkaa ja viinaakin. Törkeämpiä tapauksia olivat huijarit, jotka keräsivät mahdollisimman monta naista ”kortistoonsa” ja saatuaan naiset pauloihinsa lupauksilla rakkaudesta ja yhteiselämästä, he odottivat ja myös röyhkeästi pyysivät näiltä naisuhreiltaan rahaa vedoten siihen, ettei valtio pystynyt maksamaan kunnon palkkoja ja päivärahoja. Ilmiöstä tulee väkisinkin mieleen tänä päivänä sosiaalisessa mediassa vaanivat amerikkalaiset Barbadosella asuvat armeijan leskikirurgit. Tämän pelin osasivat sota-aikana suomalaisetkin miehet. Pettymyksiä tuli molemmin puolin. Kaikkein epätoivoisimmat hankkiutuivat eroon kirjeystävistään pyytämällä aseveljeään kirjoittamaan tytölle kirjeen, jossa ilmoitettiin kyseisen henkilön kaatuneen. Näyttää siltä, että ”ghoustaaminen” ei olekaan mikään uusi keksintö, vaan se jalo taito osattiin jo jatkosodassa aikana ennen Tinderiä. Ja nyt ei ollut kysymys siitä, että vain kadotaan, vaan kirkkain silmin väitettiin kirjekaverille, että kyseistä henkilöä ei ole enää olemassa, hänestä on tullut sankarivainaja.

Dia 17: Elettiin kuin viimeistä päivää

Miehistä oli kova kilpailu jo sodan aikana, koska pelättiin että rauhan tultua heistä oli pula. Samaten miehet kiirehtivät sodan aikana löytääkseen itselleen heilan, koska pelkäsivät että sodan jälkeen olisi joukko nuoria miehiä kilpailemassa parhaimmista naisista. Kotirintaman naiset pelkäsivät, että lotat, jotka saivat oleskella miesten läheisyydessä, veisivät kaikki miehet. Lisäksi kotirintamantyö oli raskasta ja siitä puuttui kaikki sankaruus, glamour ja jännitys, joka liittyi lottatyöhön. Eikä heitä oikein arvostettukaan samalla tavalla kuin lottia. Mutta he tekivät hyvin paikoin hyvin raskasta ja monotonistakin työtä ja se jos joku oli sankaruutta. Mutta kaikille ei kuitenkaan riittänyt lottatehtäviä, kun taas kotirintamalla työtä oli yllin kyllin. Rintaman kantokyky riippui täysin kotirintaman katkokyvystä.

Dia 18. Kateus ja vihollispropaganda

Lottien huono maine oli itse asiassa myös osin kotirintaman naisten kateuden ja pahojen puheiden aiheuttamaa. Toki siihen vaikutti myös Tiltun miehille suuntaama propaganda, jossa parjattiin lottia upseereiden ja saksalaisten heiloiksi. Jotkut vanhemmat jopa kielsivät tyttäriään menemästä lotiksi, koska epäilivät, että kaikista tulee siellä ”yleisiä naisia”. Ilmeisesti sen verran paljon

pahaa heistä puhuttiin.

Dia 19 Huora vai madonna?

Samoin sotamiehet olivat mustasukkaisia upseereille, joilla yleensä kävi parempi tuuri lottien kanssa. Tämä aiheutti miehissä katkeruutta ja pahoja puheita lottien moraalista. Lotat itse ovat perustelleet ilmiötä sillä, että koska he itse yleensä tulivat hyvistä perheistä ja olivat koulutetumpia kuin sotamiehet, oli ainoastaan luonnollista, että heitä kiinnosti enemmän upseerit, jotka myös usein tulivat hyvistä perheistä ja olivat koulutetumpia kuin sotamiehet. Lika barn, leka bäst –sanottiin. Sota-aikana naiset jaoteltiin selkeästi hyviin ja huonoihin. Hyvät olivat äitejä, uskollisia tyttöystäviä ja huonot niitä, jotka eivät antaneet sotamiehille tai pyörivät kaupungilla saksalaisten käsipuolessa tai vieläkin pahempaa, tunsivat vetoa venäläisiin sotavankeihin tai möivät itseään. On selvää, että ruokapula pakotti monet naiset siihenkin toimeen, jollakin oli tultava toimeen ja jopa ruokkia lapsetkin.

Dia 20. Sotamiehet vastaan upseerit

Usein toistellun fraasin mukaan maailma on väkivaltainen, koska miehet hallitsevat sitä ja jos naiset olisivat vallassa, sotia ei olisi. Ajatus on, että naiset ikään kuin luonnostaan synnyttäjän roolinsa vuoksi vastustaisivat väkivaltaa. Kun tutustuu viime sotiemme aikaisiin naisten kirjoittamiin kirjeisiin ja päiväkirjoihin, ymmärtää kuinka myös naisissa oli paljon niitä, jotka olivat suorastaan hehkuvan innostuneita sodasta ja Suur-Suomen luomisesta. Itse yllätyin suuresti, kuinka sotalaisia naiset olivatkaan, eivät toki kaikki, mutta monet kyllä. Olin luullut, että luonnollisesti naiset vastustavat sotaa, koska pelkäävät miestensä ja poikiensa puolesta. Tosiasiassa monet naiset olivat varsin viehättyneitä univormupukuisista miehistä. Toki on huomattava, että he olivat nykytermin mukaisesti ”sinkkuja”.

Dia 21. Univormun viehätys

Sinänsä naisten innostuksessa ei ollut mitään kummallista. Se kuului ajan henkeen. Sotaa käyvässä Suomessa naisten isänmaallinen velvollisuus oli rohkaista miehiään taistelemaan. Jos miehen oma usko pääsi loppumaan, naisen tuli valaa hänet täyteen uutta taistelutahtoa. Maa tarvitsi sotilaitaan ja kokivathan miehet taistelevansa paitsi isänmaan, myös nimenomaan naisten ja lasten tulevaisuuden puolesta. Miesten suurin pelko oli, että jos Suomi miehitetään, naiset raiskataan ja lapset otetaan orjiksi. Tämä pelko ei ollut tuulesta temmattu, koska kun NL miehitti Saksan -45, monet naiset todellakin raiskattiin, monet useampaankin kertaan. Lapsia ei kylläkään otettu orjiksi, mutta jos he olivat tyttöjä, heidätkin raiskattiin.

Dia 22. Miehet eivät olleet samanarvoisia – Enäjärvi ja sotakuukausipalkka

Naiduilla naisilla oli myös käytännöllisimpiäkin syitä, pitää miehensä rintamalla – karkureiden perheet ajautuivat ahdinkoon, koska heiltä jäi saamatta isien sotakuukausipalkka. Myös yhteisön suhtautuminen saattoi olla julmaa. Käpykaartilaisten vaimoille ei herunut minkäänlaista myötätuntoa niiltä naisilta, joiden miehet olivat sodassa oman henkensä uhalla. Naisten ”sotaisuuden” pontimena toimi myös se raadollinen tosiasia, että heidän saamansa taloudellinen tuki oli sitä suurempi, mitä korkeammalla armeijan hierarkiassa heidän miehensä olivat. Naimisiin saatettiin mennä siitäkin syystä, että mikäli mies kuolisi, saisi nainen ainakin leskeneläkkeen. Toki monille miehille suurempi ponnin naimisiin menoon oli niin sanottu naimaloma sekä se, että aviossa ollessaan he pääsisivät useammin lomalle kuin ”sinkkuina”. Tässäkin suhteessa elettiin kuin viimeistä päivää. Sota-aika Suomessa oli kuin yksi suuri ”Ensitreffit alttarilla-ohjelma”, usein pariskunnat tiesivät perin vähän toisistaan kohdatessaan alttarilla, tuskin edes koko nimeä saatikka ammattia.

Dia 23. Viimeistä päivää

Naisilla oli siis monia syitä kannustaa miehiä heidän sotatoimissaan. Eikä niistä pienin ollut heimoaate, jonka elähdyttämiä monet naiset olivat henkeen ja vereen. Vielä silloinkin, kun miesten usko Suur-Suomen asiaan alkoi hiipua, naiset jaksoivat siihen vielä uskoa. Kotirintamalta katsottuna sota näytti kovin erilaiselta kuin eturintamalta eikä sodan raadollisuus näkynyt kotona odottaville naisille yhtä käsin kosketeltavalla tavalla kuin miehille. Siitä piti myös ajan lehdistö huolta, kun se suurenteli vihollisen tappioita ja pienensi omia.

Kirjailija Pentti Haanpää on kuvaillut novellikokoelmassaan *Nykyaikaa* sota-ajan naisten innostusta saattaa miehensä kuoleman kentille seuraavasti: *”Niin, kotirintama oli vahva ja samalla kertaa jollakin tavoin hyvin hupainen ja hyvin surullinen. Henki heillä oli päällä.”* Haanpään mukaan naiset jaksoivat olla paljon innostuneempia Suur-Suomen tekemisestä kuin rintamalla taistelevat miehet, jotka suhtautuivat asiaan paljon pragmaattisemmin, ainakin silloin kun asemasotaa oli kyllin kestäetty.

Paitsi Suur-Suomen luomisesta innostuneita, jotkut naisista olivat suorastaan verenhimoisiaakin.

Dia 24: Verenhimoiset naiset?

Etäällä rintamasta naisten oli ehkä miehiä helpompi kokea viholliset kasvottomina raakalaisina, joita kohtaan ei tarvinnut tuntea minkäänlaista armoa. Sen sijaan etulinjassa taistelleet miehet tunsivat usein suurtakin sääliä vihollista kohtaan jouduttuaan kasvotusten näiden kanssa – silloin viimeistään oli helppo ymmärtää, että kyse oli ihan samanlaisista ihmisistä kuin he itsekin olivat. Tappaminen kaukaa oli miehille helppoa, he eivät kokeneet tappavansa ihmisiä vaan vihollisia. Mutta lähietäisyydeltä se oli usein hyvinkin

traumatisoivaa, kun tappaja näki uhrinsa kasvot. Usein miehet tajusivat tappavansa ihmisiä viimeistään siinä vaiheessa, kun he ruumiinryöstöretkellään löysivät vihollisten ruumiiden taskuista, kuvia heidän läheisistään. Silloin he tajusivat, että näitäkin ihmisiä jäi joku kaipaamaan, äiti tai puoliso ja pahimmassa tapauksessa pienet lapset.

- **Dia 25. Ihanne suurperheestä Suur-Suomessa**

Kaikista naisten yhteiskunnallisista tehtävistä huolimatta, myös Suomessa propagoitiin samaan aikaan vahvasti naisen roolia suurperheen äitinä. Romanttisen heimoaатteen puolesta puhuneista naisista kenties yksi kaikkein vaikutusvaltaisimmista oli Elsa Enäjärvi-Haavio. Hän halusi omalla esimerkillään halusi näyttää muillekin suomalaisnaisille 6-lapsisen perheen äitiyden autuuden. Elsan innokkuus lisääntymiseen saa joskus jopa huvittavia muotoja. Elsa saattoi verhotusti ilmaista miehelleen milloin olisi hyvä aika tulla lomalle hedelmöittymisen mahdollisuuden optimoimiseksi: 2.4.42 Elsa kirjoitti Martille: *”Väestösyistäkin olisi hauskaa, jos pian pääsisit lomalle.”*

Ilmeisesti ajatus suurperheestä onnistuttiinkin melko hyvin iskostamaan sotilaiden tajuntaan, koska perheet todellakin olivat suuria sodan jälkeen. Toki se johtui muistakin syistä kuin tästä propagandasta.

Dia 26: ” Heimokansojen hyväksi

Elintilan hankkiminen Suomelle oli myös tärkeä kysymys. Vaikka väki oli vähäinen, suurreellinen ajan henki tuntui kukoistaakseen tarvitsevan laajempia maa-alueita. Nuori lotta Kyllikki Villa kirjoitti kirjeessään vanhemmilleen vuonna 1943. *” En käsitä, miten Vanha Suomi on ennen meille riittänyt – tietysti sovimme siihen asumaan – mutta nyt tuntuu, ettei voisi olla tulevaisuutta ilman Karjalaa – ei isänmaan eikä yksityistä.”* Suomalaiset naiset oli saatu

tehokkaasti propagandan avulla uskomaan, ettei vanha pieni Suomi pystyisi tarjoamaan samanlaisia hienoja tulevaisuudennäkymiä kuin Suur-Suomi tarjoaisi.

Hurmioituneesti Suur-Suomi aatteeseen tuntui suhtautuvan tuleva kirjailija, vielä koulutyttö Marja-Liisa Vartio. Hänen päiväkirjansa täyttyivät suorastaan romanttisilla vuodatuksilla Suur-Suomen suloista. Täytyy muistaa, että Suur-Suomi aatteen ajajien tarkoitus oli yleensä aidosti idealistinen ja kaunis, päämääränä oli lyhyiden rajojen kautta ikuinen rauha tuleville sukupolville sekä heimokansojen vapauttaminen bolsevismin ikeestä. He todella uskoivat tähän unelmaan.

Sen lisäksi että Marja-Liisa unelmoi heimojen yhdistämisestä hänen päiväkirjansa täyttyi myös saksalaisista sotilaista haaveilulla. Harvoin näkee niin suorasukaista ja rehellistä tunnustamista kuin hänen päiväkirjoissaan.

Marja-Liisa seurusteli avoimesti saksalaisten kanssa ja miksei olisi seurustellutkin, heidän olivat suomalaisten aseveljiä. Sana mikä siihen aikaan merkitsi läheisintä mahdollista ihmissuhdetta. Siksikin tuntuu aivan kohtuuttomalta, että näitä naisia sodan jälkeen syyllistettiin suhteistaan saksalaisiin.

Dia 27: Äidin osa

Entä millaista oli olla äiti sota-aikana. Luonnollinen kiertokulku muuttui, kun pojat kuolivatkin ennen äitejään. Eikä äitien, isänmaallisten sellaisten, ollut lupaa surra äänekkäästi poikansa haudalla. Liian suuri suru nähtiin epäisänmaallisena. Olihan niin moni muukin uhrannut poikansa Molokin kidalle. Ajatuksena oli, että todellinen suru oli hiljaista, melkein mykkää. Se ei pitänyt ääntä itsestään. Itku piti kääntää sisäänpäin.

Varmaankin tämä ilmiö kertoo siitä, että kun yhteiskunta taistelee kestävykensä rajoilla, pelättiin että liian suuri suru olisi murtanut koko kansakunnan kestävyyn. Pelättiin myös, että jos paniikki ja katkeruus pääsisi leviämään ihmiset eivät enää jaksaisi uskoa sodassa voittoon. Ja juuri tämä oli tärkeää säilyttää, koska vastassa oli niin iso vihollinen, että voitonuskolle totisesti käyttöä. Henkisessä sodankäynnissä tärkeintä on, ettei tule luovutusmielialaa ja propagandakoneiston tärkeimpiä tehtäviä oli pitää huolta kansan voitonuskosta ja tahdosta.

Dia 28: Vaiettu suru ja katkeruuden purkaukset

Kunniakkaan Suomen naisen tuli surra vaieten, ei äänekkäästi vaikertaen. Äänekäs itkeminen haudoilla nähtiin ”ryssäläisenä” ilmiönä, itsehillintä erotti suomalaisen naisen venäläisestä kanssasisarestaan. Vaikka Suomen virallinen politiikka jatkosodan aikana oli karjalaisten ortodoksisen perinteen säilyttämisen puolella, todellisuudessa karjalaisten tapa surra kuolleitaan itkijänaisineen koettiin epäsuomalaiseksi ja siitä pyrittiin erottautumaan kaikin keinoin – ja se tarkoitti sitä, että sodan uhreihin tuli omaisten suhtautua kunnioittavalla hiljaisuudella, mitenkään itsestään ääntä pitämättä. Mutta eivät kaikki äidit sentään jaksaneet uhrata poikiaan vaiti vaan nähtiin myös katkeruuden purkauksiakin.

Dia 29: Myyttinen äiti

Äidin rooli oli lähes myyttinen sota-aikana. Äidit, jotka olivat valmiita uhraamaan poikansa hengenvaaraan, olivat sankarittaria. Naisina ja äiteinä he edustivat juuri sitä, minkä vuoksi miehet taistelivat. Äitien ja lapsien ja naisten.

Meidän täytyy kuitenkin muistaa, että suuri osa sotilaista oli vielä lapsia (Kaikki eivät saaneet vielä edes äänestää vuoden 1945 tai ostaa alkoholia, He olivat alaikäisiä kaikkeen muuhun kuin kuolemaan) Heillä ei myöskään usein ollut edes ollut kokemusta naisen rakkaudesta – paitsi äidin. Sota-ajan

lempi-iskelmiä olivatkin juuri ne, joissa äiti odottaa poikaansa kotiin saapumaan. Siis tärkein ja ainoa nainen heidän elämässään oli äiti. Myös sotasairaalassa kuolevan pojan viimeiset sanat useimmiten oli ”äiti”.

Dia 30. Kokemattomat pojat

Kotirintamalla äitien rooli ei ollut helppo. Ilmapommituksia saattoi tulla usein yössä. Nukuttiin vaatteet päällä, jotta päästäisiin nopeasti suojaan. Ja jos läheltä ei löytynyt pommisuoja, äiti heittäytyi lapsensa päälle ja koetti suojata tätä ruumiillaan. Joskus saattoi löytyä elävä lapsi kuolleen äitinsä alta. Hyvin yleinen ilmiö, johon olen törmännyt usein, oli se, että äidit pyysivät lapsiaan vierelleen sänkyyn, jotta ”jos kuolla, kuolla edes yhdessä”. Turruttuaan hälytyksiin, ihmiset alkoivat usein suhtautumaan hälytyksiin välinpitämättömästi ja päättivät mieluummin jäädä kotiin nukkumaan.

Dia 31: Yhdessä kuoleamisen lohtu

Mitä naiset sitten merkitsivät sotilaille rintamalla. Naisen rakkautta pidettiin maagisena. Naisen kuvan rintataskussa ajateltiin jopa suojaavan kuolemalta. Filmitähden tai laulajattaren kuva korsun seinässä palveli tätä samaa tarkoitusta, eräänlaisena modernina ikonina. Se myös muistutti miehiä siitä kauneudesta, jota sodan rumuuksien keskellä oli vaikea muistaa.

Dia 32. Naisen suojaava rakkaus

Varsinkin sodan loppuvaiheissa, kun tuleva tappio alkoi olla jo kaikille rintamalla oleville selvä, miehet jopa karsastivat naisten innostaviksi ja uskoa valaviksi tarkoitettuja kirjeitä. 6.7.1944 umpirakastunut upseeri Seppo Nuortio kirjoittaa samaten rakastuneelle vaimolleen Lailalle: *”Älä pyri minua rohkaisemaan ylimalkaisilla fraaseilla ja juhlapuheiksi passaavilla iskulauseilla. Et ole sitä tehnytään, kiitos. Hellä huolenpitosi ja sydäimestä lähtevä huolestumisesi puolestani, miten monta kertaa enempi se minua rohkaiseekaan ja lohduttaa.”*

Miehet pyrkivät aktiivisesti olemaan kertomatta naisille

kotirintamalla ajatuksiaan sodasta – eiväthän nämä voineet kuitenkaan ymmärtää sodan todellisuutta ja kestää sen raakuutta. Mukana oli varmaan myös ihan aitoa suojelunhalua – miehet kokivat, että naiset eivät voineet kestää sodan makaaberia puolta – oli parempi pitää heidät tietämättöminä ikävistä kokemuksista.

Dia 33: Ymmärtämättömät naiset

Miehet mieluummin vaikenivat myös sodan absurdiudesta ja turhautumisesta sodan todellisuuteen aatteellisten naisten kuullen. Naisten roolin ollessa näin oleellisen tärkeä koko rintaman kestokyvyn kannalta oli tietenkin äärimmäisen tärkeää, että naisten rintama ei murtunut minkäänlaiseen epäsiiveelliseen käytökseen. Naisten seksuaalisuus olikin miesyhteisön jatkuvan huomion alla.

Viihdytyskiertueen tähtöset olivat miesten unelmien kohteita ja heidän koskemattomuuttaan varjeltiin mustasukkaisesti. Periaate oli se, että jos ”minä en saa, niin ei sitten saa kukaan muukaan”. Miesten keskinäinen kateus siis myös suojasi naisia ahdistelulta rintamalla. Ja myös se, mikä häpeä olisikaan ollut tulla julkisesti torjutuksi muiden miesten nähden. Miehillä, jotka eivät olleet nähneet naista pitkään aikaan, nainen muistutti enkeliolentoa. Kerrottiin tarinoita muun muassa miehistä, jotka olivat olleet eturintamalla viikkoja näkemättä naisia. Kohdattuaan lotan tiellä he pysäyttivät hevosensa ja menivät kättelemään naista. Palattuaan juoksuhautaan he antoivat muiden miesten sitten kätellä tätä naista koskenutta kättä pientä maksua vastaan. Tai ottivat talteen naisen askeleen lumesta ja esittelivät sitäkin, toki maksua vastaan. Tämä oli tietenkin huumoria, mutta kertoo jotain siitä mitä naisen kosketus sota-aikana merkitsi miehille. Miehet arvostivat naisia, mutta toisenlaisiakin suhtautumistapoja oli.

Dia 34: Enkelimäiset naiset?

Aina miesten puhe naisista ei ollut ihan näin diskreettiä. Kuuluisassa tutkimuksessaan sosiologi Knut Pipping on todennut, että rintamalla yleisimmät puheenaiheet olivat pullo ja pillu. Miesten jutut silloin kun ei paikalla ei ollut naisia, olivat rasvaisia. Kuitenkin suurempi ongelma oli seksin puute, kuin sen liiallinen saaminen – sotamiehiä kalvoi enemmänkin naisten liiallinen siveys kuin siveettömyys. Jälleen kerran oli puhe siitä mistä puute, kun monet miehistä olivat niin nuoria, että eivät olleet alkoholiin koskeneetkaan eivätkä monet omanneet naisistakaan minkäänlaista kokemusta.

Dia 35: Karkea rintamatodellisuus

Erityisen raskauttavaa oli kuitenkin se, jos nainen heilasteli vihollisen eli venäläisten sotavankien kanssa ja tästä syystä näiden sotavankien sijoittamista suomalaisiin koteihin, joista itse isäntä oli sodassa, pidettiin vahingollisena sekä naisten moraalin että miesten taistelutahdon takia. Myös suomalaisten naisten ja venäläisten sotavankien lisääntymisen pelättiin huonontavan hyvää suomalaista rotua. Jopa venäläisten sotavankien leireillä työskennelleet naiset saivat osansa näistä luuloista ja heidät saatettiin leimata ”ryssän huoriksi”. Suhteita kuitenkin oli ja arviolta noin 200-300 lasta sai alkunsa suomalaisten naisten ja venäläisten sotavankien suhteista.

Dia 36. Ihmisiä vai vihollisia?

Seuraavaksi pahinta oli suomalaisten naisten kiinnostus saksalaisia sotilaita kohtaan. Kiinnostus oli toki ihan konkreettista ja usein naisten motiivina oli saksalaisten paremmat mahdollisuudet tarjota ruokatarvikkeita suomalaisille puutteen keskuudessa eläville naisystävilleen, vaikka toki ihan todellisiakin rakkaustarinoita elettiin. Mielenkiintoista on se, että ainakin joidenkin mielialatarkkailijoiden mukaan erityisesti toiset naiset itse toimivat ahkerimmin toistensa moraalinvartijoina. Naiset, jotka näyttäytyivät saksalaisten seurassa, saivat hyvin nopeasti huonon naisen leiman.

Dia 37 Ruokapulan sanelema suhde saksalaisiin

Saksalaisten sotilaiden ja suomalaisten naisten suhteet olivat kuuma aihe myös rintamalla. Kaikenlaiset huhut, joita innokkaasti miesten keskuuteen levitti Neuvostoliittolainen sotapropagandakoneisto, liikkuvat myös rintamalla. Miehet olivat huolissaan naistensa uskollisuudesta ja joskus ihan syystäkin. Suomalainen sotilas saattoi tuntea suurta alemmuudentuntoa verrattuna komeissa univormuissa liikkuvien saksalaisten rinnalla. Heidän rinnallaan suomalaiset sotilaat näyttivät lähes rääsyläisiltä.

Natsi-Saksassa käsitys naisen roolista erosi huomattavasti suomalaisesta mentaliteetista. Natsisaksassa naisen osa oli pikemminkin statistin osa kuin aktiivisen vaikutusvaltaisen toimijan osa. Naisen paikka oli pääasiallisesti kotona ja hänen roolinsa uuden Saksan luomisessa oli lähinnä synnyttäjän rooli. Suomessa Lotta Svärd sen sijaan oli vahvan ja vaikutusvaltaisen ”lottakenraalin” Fanny Luukkosen johdossa. Lotat kasvatettiin paitsi tiukkaan kuriin, myös pitämään kiinni omasta koskemattomuudestaan ja toimimaan itsenäisesti tehtävissään. Tämä kaikki oli saksalaisista varsin eriskummallista, eivätkä he aina tienneet miten suhtautua suomalaisiin naisiin, jotka olivat aktiivisesti mukana sotaponnisteluissa rintamalla omissa työtehtävissään.

Dia 38: Naiset taisteluvietin kohottajina

Tärkein naisten vastuulle säilytetty tehtävä oli miesten taistelumielialojen ylläpito. Se oli velvollisuus, joka oli ihan jokaisen naisen vastuulla, mutta aivan erityisessä osassa tässä suhteessa olivat ne naiset, jotka työskentelivät mielisairaaloissa hoitamassa miehiä, joiden hermot eivät olleet kestäneet taistelua.

Ja jos potilas antoi säälille ja pelolle vallan, hoitajien tuli lukea heille

vihollisen väkivallantekoja kuvaavia kirjoituksia ja seurata heidän kanssaan kartasta päivittäisiä sotatapahtumia. Ajateltiin, että pelkästään naisen läsnäolo, ääni ja kosketus toi potilaille lohdutusta ja kohotti heidän taistelumieltään.

Dia 39: Naiset sodanvastustajina

Naisten ei ollut helppoa ottaa kantaa sota-asioihin. Olihan se niin selvästi nimenomaan miesten elämänpiiriin kuuluva asia, jossa naisille oli varattu pikemminkin statistin rooli kuin pääosa. Harvoin, jo varhain äänekkäisiin sodan vastustajiin uskalsi kuulua runoilija Katri Vala. Naissukukuntaa, elämänluojia, Vala kehotti kaikin voimin vastustamaan militarismia. Hän kirjoittikin jo paljon ennen sotia 3.2.1932, aavistellen tulevaa Helsingin Sanomiin *”Jos sanotte sanan Venäjä, niin koettakaa saada ääneenne vihaa ja suupieliinne vaahtoa, sillä vihattava meidän on Venäjää iänkaikkisesti ja kaikilla voimillamme. Jos voimia jää, voimme tehdä jotakin muutakin.”*

Vala jatkoi rohkeasti kirjoittelemistaan koko tulisen 30-luvun ajan samassa hengessä. Erityisen huolissaan hän oli lasten kohtalosta sodan jaloissa. Vala oli oman aikansa ehdoton radikaali. Nimimerkkinsä Pecka suojissa hän uskalsi sanoa suorat sanat siitä, mitä hän ajatteli 1930-luvun hengestä Suomessa ja maailmalla.

Dia 40: Tove Jansson rauhan asialla

Taiteilija Tove Jansson kuului myös niihin, jotka vihasivat sotaa koko sydämestään. Jo sodan aikana hän puhui sotavuosien olevan hänelle henkilökohtaisesti kadotettuja vuosia, jotka hän aikoi vielä ottaa vielä moneen

kertaan takaisin. *"Mieluiten en ollenkaan eläisi niin kauan kuin sota jatkuu,"* hän kirjoitti. Ystävälleen Eva Konikoffille hän ilmaisi kirjeessään heinäkuun alussa 1941: *"Elämä on oikeastaan nyt vain odottamista, ei varsinaisesti eletä, ollaan vain olemassa"*. "Synkkä" toistuu usein adjektiivina sekä Toven sotavuosien almanakoissa. Hänen mukaansa sota-aikana tuttuja saattoi tervehtiä toivottamalla heille "Hyvää ahdistusta".

Tove Jansson koki, että miesten sota oli vienyt häneltä kokonaan lisääntymisvietin, sillä hän ei halunnut tehdä maailmaan pienokaisia, jotka sota voisi tappaa tai vähintään tehdä heistä kielteisiä ihmisiä. Täysin samoihin ajatuksiin tuli evakkoretkellään nuori Eeva Kilpi. Ei lapsia, joista kuitenkin tulisi tykinruokaa. Tove piti lupauksensa, Eeva lopulta ei.

Dia 41: Ei lapsia tykinruoaksi

Tove oli arvomaailmaltaan avoimesti pasifisti eikä halunnut liittyä lottiin. Ainoa myönnytys, jonka hän teki sodalle, oli se, että hän ompeli Ateneumissa sotilaille lumipukuja ja leipälaukkuja ja otti osaa hyväntekeväisyystoimintaan, mutta sodanvastaisuudessaan hän oli harvinaisen jyrkkä keskellä sotapropagandan kyllästämää kansaa. Siitä kertovat lukuisat hänen sota-aikana piirtämänsä pilapiirroukset. Miessuhteissaan Tove sen sijaan käyttäytyi kuten moni muukin nainen sota-aikana, hän sietä miesystävältään uskomattoman paljon siksi, että pelkäsi miehen kaatuvan rintamalla. Hän hoivasi, ymmärsi ja antoi anteeksi sekä piti huolen siitä, ettei yksikään hetki miehen loma-ajasta ollut tylsä. Sodan jälkeen Tove Jansson jopa kieltäytyi puhumasta koko sodasta, niin ikäväksi hän koki koko ajan.

Dia 42: Naisten taistelu alkaa

No entä sitten jälleenrakennusperiodi. Millaista aikaa se oli naisille? Toisin kuin miehille. Naisille sota ei ollut suinkaan ohi rauhan tulon jälkeenkään. Ajalle tyypillinen ajatuskulku meni jotenkin näin – koska naiset olivat päässeet sodasta helpolla, nyt oli heidän vuoronsa kannatella miehiään sekä emotionaalisella että fyysisellä tasolla. Naisten taistelu jatkui sodan jälkeen.

Dia 43: Naiset kannattelevat miehiään

Monessa tapauksessa nainen sai kotiinsa synkän miehen ja naisen velvollisuus oli sietää hänen räjähdysherkkyyttään. Arvaamattomuus ja äkkipikainen käytös kun olivat eräitä post-traumaattisen stressin oireita. Miehet olivat muuttuneet monin muinkin tavoin, oli unettomuutta, apaattisuutta ja monenlaisia ongelmia tunne-elämässä – heidän oli vaikea rakastaa tai nauttia elämästä tai ylipäänsä tarttua toimeen.

Naisilla ei siis ollut oikeutta olla heikkoja sodan jälkeen – olivathan miehet taistelleet heidän vuokseen ja siitä piti olla loputtoman kiitollinen. Kuten tutkija Pertti Lassila on sanonut: Sota otti miehiltä nuoruuden, mutta ei antanut vastineeksi aikuisuutta. Mutta sota kasvatti tytöistä naisia – Tällä lausunnolla hän viittaa siihen suureen vastuuseen, johon naiset olivat oppineet ja jonka he olivat joutuneet ottamaan – miehet taas olivat nuoria veteraaneja, joilla oli nuoren miehen ruumis mutta vanhan miehen sielu. He olivat oppineet olemaan armeijan komennossa, mutta eivät välttämättä omanneet sellaisia itsenäisiä taitoja joita siviilissä tarvittiin – monilla olikin eräänlainen myöhäsyntyinen murrosikä kun normaalit kasvuvaiheet olivat jääneet elämättä.

Sopeutuminen siviiliin ei ollut helppoa naisillekaan. Sodassa oma tehtävä oli ollut selvä ja oli helppoa tuntea itsensä tarpeelliseksi ja merkitykselliseksi. Siviilissä sen sijaan oli tehtävä itsenäisiä päätöksiä ja ajateltava omaa tulevaisuutta. Tämä ei ollut helppoa ihmiselle, joka oli vuosikausia tottunut laittamaan yhteisen edun oman edelle.

Dia 44: Siviiliin paluun tuska

Lisäksi sodan jälkeen naisilta odotettiin sietävän siviiliin sopeutumisen kanssa kamppailevien miestensä oikkuja. Samalla tavalla kuin sodan aikana naisten oli kuulunut tehdä miestensä kotilomista mahdollisimman miellyttäviä, tuli heidän sodan jälkeen tehdä heidän arjestaan mahdollisimman helppoa – kaikenlaista riitelyä tuli välttää kaikin tavoin ja naisen osa oli ottaa vastaan miehensä kiukunpurkaukset vaieten, mieluiten jopa hymyillen. Naisten kuului kaikin tavoin pehmittää miestensä laskeutumista takaisin perhe-elämään, vaikka se olisikin ollut ylivoimaisen vaikeaa.

Dia 45: Rakasta, kärsi ja unhoita

Sotien jälkeen oli naisten vuoro taistella perheen onnellisuuden puolesta vaikka hampaat irvessä. Naisilta odotettiin nyt hengen suuruutta. Naisten jälleenrakennuksen henki tiivistyy lauluun ”Rakasta, kärsi ja unhoita”

Jos mies joi, petti ja oli jopa väkivaltainen, naisen osa oli ymmärtää sitä loputtomasti, koska he olivat kiitollisuudenvelassa miehille siitä, että nämä olivat puolustaneet heitä rintamalla henkensä kaupalla ja olivat sen takia vaurioituneita.

..

Dia 46: Vahvuuteen pakottautuneet naiset

Kuinka sota sitten vaikutti naisten emansipaatioon – vastauksessa piilee kaksiteräinen miekka. Naiset olivat nimittäin sodassa oppineet, että mies voi milloin tahansa kuolla, sairastua tai hävitä toisen naisen matkaan. He olivat oppineet, että parempi olisi kyetä tulemaan toimeen omillaan, hankkia oma ammatti ja työ. Sota-aikana ja sen jälkeen nimittäin avioerot lisääntyivät huimasti.

Eli toisaalta naiset olivat sodan aikana oppineet luottamaan itseensä, mutta toisaalta yhteiskunta vaati heitä luovuttamaan työ- ja opiskelupaikkansa miehille. Naisten töitä ei pidetty yhtä arvokkaana kuin miesten ja miehet saivat palkan lisää rintamapalveluksesta. Myöskään työttömyyskorvauksen ei katsottu kuuluvan naisille.

Naiset pakottautuivat olemaan vahvoja ihan raadollisista syistä. Toisaalta pakko sanoa, että yhteiskunnan arvojärjestys oli tämä: sankarivainaja, etulinjan miehet, takalinjan miehet, naisten työllä ei nähty mitään arvoa. Naisten sota alkoi sodan jälkeen. He olivat ikuisessa kiitollisuuden velassa miehille, jotka olivat puolustaneet heitä.

Mutta ison osan naisista oli kuitenkin pakkokin pysyä työelämässä. Perheet olivat köyhiä ja harvan miehen palkka riitti elättämään koko perhettä. Maaseudulla oli selvää, että naisten työpanos oli yhtä tärkeä kuin miestenkin.

Karmeinta oli naisten keskinäinen kateus – miehistä oli niin kova pula ja puute, että heistä kilpailtiin. On tärkeää ymmärtää se, että sodassa oli kuollut noin 95 000 miestä eli jäljelle jääneistä miehistä käytiin naisten kesken kovaakin kilpailua. Jopa sotelesket koettiin uhaksi, koska naimalla lesken, mies pääsi käsiksi leskeneläkkeeseen, joka maksettiin naiselle uudelleen avioitumisen yhteydessä könttäsummana kolmen vuoden ajalta. Tämä seikka saikin liikkeelle paljon auervaroja, jotka naivat soteleskiä vain rahan takia ja sen jälkeen lähtivät omille teilleen.

Dia 47: Sotelesket uhka ja kateuden kohde

Oli olemassa ihmisryhmä, jota kutsun piilosoteleskiksi. He olivat niitä naisia, jotka eivät löytäneet miestä sodan jälkeen – Koska sodassa oli saanut surmansa se 95 000 miestä. Myös nämä naiset olivat tavallaan soteleskiä, vaikka eivät koskaan olleet tavanneet tulevaa miestään – Ja tämä joukko kannatteli myöhemmin yhteiskuntaa työskentelemällä mm. opettajina ja sairaanhoitajina. Näitä urhoollisia naisia sitten haukuttiin vanhoiksi piioksiksi ja heidän pelättiin vievän naineilta naisilta aviomiehet – Tämä yhteiskunnan nuiva suhtautuminen oli monen elämässä suuri tragedia. Sodan jälkeen heitä halveksittiin siitä, etteivät he olleet kotona siellä missä naisen paikka oli – no kuka heitä olisi

elättänyt. Tosiasiassa he harjoittivat niin sanottua yhteiskunnallista äitiyttä ja se työ oli mittaamattoman arvokasta. Ja väkisinkin herää kysymys, johtuuko se, että näistä hoiva-aloista maksetaan edelleen niin huonoa palkkaa, siitä että sekä sodan aikana että sodan jälkeen naiset tekivät näitä töitä puoli-ilmaiseksi.

Miehillä oli siis naimamarkkinoilla sodan jälkeen etulyöntiasema. Tästä sukupuolitautilastot kertovat tästä omaa tarinaansa. Ne suorastaan räjähtivät käsiin sodan jälkeen. Uskottomuuden ja sukupuolitaudin perusteella purettiin Helsingissä vuosina 1944 ja 1945 joka kolmas avioliitto, joka päättyi eroon. Yleinen syy oli myös miehen päihteiden käyttö.

Tästä kaikesta voi siis päätellä, että naisiin kohdistui paljon itsetuntoa murentavaa painetta sodan jälkeisessä yhteiskunnassa, joten voisi sanoa, että sodan emansipatorista vaikutusta on suuresti liioiteltu jälkeinpäin.

Dia 48: Monipuolinen naiskuva

Ja kyllähän naiset saivat myös kuulla kunniansa. Tarkoittamattaan tai tahallisesti Väinö Linna on joutunut sodan aikaisten naisten valtakunnalliseksi kritisoijaksi numero yksi *Tuntemattoman sotilaansa* lotta Kotilaisen hahmon kautta. Myöhemmin itsekin entisen lotan kanssa naimisissa ollut Linna on puolustautunut näitä syytöksiä kohtaan vetoamalla romaanikirjailijan vastuuseen näyttää maailma mahdollisimman monipuolisessa valossa:

Vaikka moni entinen lotta loukkaantuikin Linnan romaanista, tiesivät he kuitenkin sydämessään toimineensa oikein. Naisten rooli sodassa oli ollut ratkaisevan tärkeä. Rintama oli ollut täysin riippuvainen siitä, että kotirintama toimi saumattomasti.

Dia 49. Kärsimyksistä kiitos

Ja sodan jälkeen naiset tukivat miehiään henkisesti ja fyysisesti. Eheyttivät miehet kosketuksellaan ja rakkaudellaan sekä synnyttivät lapset, jotka antoivat merkityksen hävitylle sodalle – se kannatti sittenkin. Lapset olivat se todellinen elämän ihme kuoleman maassa. Vanhemmat tarvitsivat lapsiaan yhtä paljon kuin lapset vanhempiaan. Heidän vuokseen naiset jatkoivat jälleenrakennuksen taistelua. Ja ajattelivat, että mikä ei tapa se vahvistaa. Sodan koettelemuksista oltiin jopa kiitollisia. Niiden ansiosta osattiin arvostaa rauhaa ja tavallista normaalia arkea. Se tuntui lähes liian ihmeelliseltä ollakseen totta.